

JUHLAJULKAISU

SIMO ZITTING

1915 · 14/2 · 1985

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1985. Vammalan Kirjapaino Oy.

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-076-X

ISBN 978-951-855-870-8 (PDF)

Maatalousoikeus tutkimus- ja opetuskohteena

1. Maatalousoikeuden asema Euroopassa ja Latinalaisessa Amerikassa

Maatalousoikeutta harrastetaan vireästi erillisenä oikeustieteen haarana monissa maissa.¹ Alan kehittämiseksi on mm. perustettu erillisiä tutkimuslaitoksia. Mainittakoon vain Saksan liittotasavallan Göttingenissä toimiva *Institut für Landwirtschaftsrecht*, jonka Schriftenreihe on kansainvälisesti tunnettu. Saksassa julkaistaan niin ikään kahta maatalousoikeudellista aikakauskirjaa (*Agrarrecht ja Recht der Landwirtschaft*), ja erityisen mielenkiintoista on, että vastikään on maassa toimitettu laaja, kaksiosainen maatalousoikeuden ensyklopedia (*Handwörterbuch des Agrarrechts*²). Ranskassa puolestaan tutkitaan ja opetetaan maatalousoikeutta eri tiedekuntien lisäksi erillisessä Pariisissa sijaitsevassa oppilaitoksessa (*Institut des hautes études de droit rural et d'économie agricole*). Ala tunnetaan myös sosialistisissa maissa, useissa niistä kolhoosioikeuden nimellä. Puolassa, jossa on voittopuolisesti yksityisiä pienviljelmiä, painotukset ovat kuitenkin monelta osin samoja kuin Länsi-Euroopassa. Lisäksi maatalousoikeus kuuluu Puolassa oikeustieteellisten tiedekuntien opetusohjelmaan pakollisena kurssina. Tutkijoiden välistä vuorovaikutusta taas edistää mm. *Comité européen de droit rural*, joka on puhtaasti tieteellisiin päämääriin pyrkivä tutkijayhteisö. Se järjestää säännöllisesti alan kongresseja ja kollokvioita.

Ehkä kiintoisinta on kuitenkin maatalousoikeuden vahva asema Etelä-Euroopassa ja Latinalaisessa Amerikassa. Nimenomaan Italia on

¹ Yleiskuvan asiasta antaa esim. K. Kreuzer artikkelissaan *Rapporto sullo stato del diritto agrario in Europa* (Raportti maatalousoikeuden tilasta Euroopassa), *Rivista di diritto agrario* 2/1983 ss. 184–200. — Pohjoismaiden piirissä maatalousoikeutta on harrastettu lähinnä Tanskassa, jossa on myös erityisiä alan oppikirjoja (*Tolstrup, Laerebog i landboret*, 1968 ja *Wulff, Landboret*, 1979).

² Hrsg. von Volkmär Götz, Karl Kroeschell und Wolfgang Winkler, Erich Schmidt Verlag, Berlin 1981–82. Teos on mm. eduskunnan kirjaston kokoelmassa.

ollut tämän oikeudenalan selvä edelläkävijämaa. Osaltaan kyse lienee ollut siitä, että Italiassa vaikutti vuosisadan alussa voimahahmo nimeltä *Gianganstone Bolla*, joka 1920-luvulla perusti Firenzen kansainvälisen ja vertailevan maatalousoikeuden instituutin (*Istituto di diritto agrario internazionale e comparato*) sekä alan aikakauskirjan (*Rivista di diritto agrario*³), jonka sisällössä alan teoreettisilla, kansainvälisillä ja vertailevilla aspekteilla on huomattava sija.

Viimeksi kansainvälistä maatalousoikeudellista tutkimusta on pyritty tehostamaan perustamalla Costa Ricaan vertailevan maatalousoikeuden säätiö (*Fundación internacional de derecho agrario comparado*). Tämän säätiön tarkoituksena on edistää ja kehittää maatalousoikeuden tutkimusta koko maailmassa, luonnollisista syistä erityisesti Latinalaisessa Amerikassa. Säätiön johtokunta on kansainvälinen, ja sen puheenjohtajana toimii costaricalainen professori *Ricardo Zeledón Zeledón*. Yksiköissä, jotka säätiö perustaa, on tarkoitus järjestää tutkijoiden ja maatalousspesialistien kongresseja, kollokvioita ja seminaareja sekä antaa yleistä maatalousoikeudellista koulutusta ja julkaista alan kirjallisuutta.

2. Piirteitä ulkomaisesta periaatekeskustelusta

Yllä lausuttu osoittaa, että maatalousoikeudella on eri puolilla maailmaa vakiintunut tutkimuksellinen ja opetuksellinen asema. Tästä huolimatta ala on moniaalla joutunut ajoittain kiivaastikin puolustautumaan ulkopuolista arvostelua vastaan. Maatalousoikeus ei näet luontevasti nivelly oikeusjärjestyksen klassisiin jaotteluihin, jonka vuoksi sen mielekkyyttä on nimenomaan perinnäisten oikeusalojen harrastajien piirissä epäilty. Tätä kautta selittyy se, että maatalousoikeuden harrastajat ovat erityisesti latinalaisissa maissa tunteneet voimakasta mielenkiintoa alansa periaatteellis- ja teoreettisluontoisten ongelmien pohdiskelamiseen. On pyritty etsimään esiin sellaisia argumentteja, joiden valossa maatalousoikeuden itsenäistä asemaa voidaan pitää perusteltuna.

Costa Rican vertailevan maatalousoikeuden säätiö onkin ensimmäisenä työnäytteenään julkaissut teoksen,⁴ jonka nimenomaisena tarkoi-

³ Aikakauskirjan nykyinen vastaava toimittaja on Pisan yliopiston professori *Antonio Carrozza*. Mainittakoon lisäksi, että se tulee nykyisin eduskunnan kirjastoon.

⁴ *Temas de derecho agrario europeo y latinoamericano* (Kirjoitelmia Euroopan ja Latinalaisen Amerikan maatalousoikeudesta), Editorial de la Fundación internacional de derecho agrario, San José, Costa Rica, 1982.

tuksena on antaa yleiskuva maatalousoikeuden periaatteellis- ja teoreettisluontoisista ongelmista. Teos sisältää valikoiman alan parhaiksi katsottuja, aiemmin jo julkaistuja artikkeleita, ja se on tarkoitettu niin opiskelijoiden kuin maatalouslakimiesten käyttöön. Kirjoittajakunnassa ovat edustettuina maatalousoikeuden kärkeä, Italia, ja espanjankielinen maailma. Italiankieliset alkuperäistekstit on teoksessa käännetty espanjaksi.

Teoksen sisällysluettelo on omiaan osoittamaan, miten laajapohjaisesti maatalousoikeudesta latinalaisissa maissa keskustellaan. Lienee siis paikallaan, että se esitetään *in extenso*. Mukaan otettujen artikkeleiden otsakkeet kuuluvat käännöksinä seuraavasti: »Nykykaikaisen maatalousoikeuden alkuperä» (*Ricardo Zeledón Zeledón*), »Maatalousoikeuden synty» (*José Luis De Los Mozos*), »Maatalousoikeuden autonomia» (*Antonio Carrozza*), »Maatalousoikeuden erityispiirteet» (*Alberto Ballarín Marcial*), »Maatalousoikeuden käsite oikeusdogmatikassa» (*Agustín Luna Serrano*), »Maatalousoikeuden yleisen teorian ongelmia» (*Antonio Carrozza*), »Maataloudelle ominaisen käsite (agrarietá): perusteet ja ulottuvuus» (*Antonio Carrozza*), »Maatalousyrityksen oikeusdogmaattinen määrittäminen» (*Carlos Vattier Fuenzalida*), »Maanviljelijöiden itsehallinnollinen yhteisyrittys» (*Ricardo Zeledón Zeledón*), »Maatalousmaan vuokrajärjestelmän kehityksen historiallis-systeemaattisia näkökohtia eräiden Länsi-Euroopan maiden oikeudesta saatujen kokemusten pohjalta» (*Rodrigo Barahona Israel*), »Hallintaoikeus maatalousmaahan» (*Román José Duque Corredor*), »Uudistuvien luonnonvarojen oikeudellinen asema ja maatalousoikeus Latinalaisessa Amerikassa» (*Rodrigo Barahona Israel*), »Maatalousoikeus ja uudistuvat luonnonvarat» (*Ramón Vicente Casanova*) sekä »Oikeus ja maatalousprosessi» (*Ricardo Zeledón Zeledón*).

Lähes kaikki nämä artikkelit sisältävät ajatuksia, jotka ovat kiintoisia myös suomalaisesta näkökulmasta. Kiehtovaa on esimerkiksi ollut keskustelu, jota on kautta latinalaisen maailman käyty maatalousoikeuden »yleisistä opeista», nimenomaan »yleisistä periaatteista». ⁵ Eri puolilla on tehty lukuisia yrityksiä tällaisten periaatteiden määrittämiseksi. Esimerkkinä mainittakoon vain *Oscar Salas*in ja *Rodrigo Barahonan* laatima luettelo, joka käsittää kaikkiaan 14 Costa Rican maatalousoikeuden yleistä periaatetta. Ensimmäisenä näistä kirjoittajat esittävät periaatteen, jonka mukaan maattoman viljelijäväestön asema on turvattava: maatalousyrittäjää, joka ei omista viljelemäänsä maata,

⁵ Ks. lähemmin *Antonio Carrozza*, *Problemas de teoría general del derecho agrario* (Maatalousoikeuden yleisen teorian ongelmia), mt. (av. 4) ss. 81–95.

suojellaan sellaista maanomistajaa vastaan, joka ei ole maatalousyrittäjä. Mikään tähänastisista yrityksistä ei kuitenkaan ole saavuttanut laajapohjaista hyväksymistä, ja keskustelu maatalousoikeuden yleisistä periaatteista jatkuu edelleen vilkkaana.

Käsillä olevassa kirjoituksessa ei luonnollisesti ole mahdollista tyhjentävästi esitellä käytyä keskustelua kokonaisuudessaan. Seuraavassa rajoitutaankin ainoastaan kahteen artikkeliin, joilla voisi olettaa olevan erityistä merkitystä, kun harkitaan mahdollisuuksia alan kehittämiseen myös Suomessa. Näiden artikkeleiden teemat ovat a) nykyaikaisen maatalousoikeuden alkuperä ja b) maatalousoikeuden itsenäisyys (»autonomia»). Ensiksi mainitun aihepiirin tarkastelija, professori *Ricardo Zeledón Zeledón*, pyrkii historialliselta pohjalta saamaan esiin sen, mitkä tekijät ovat määränneet maatalousoikeuden kehitystä ja mihin sijoittuu eri maissa tämän alan painopiste. Jälkimmäisen aihepiirin käsittely puolestaan valaisee sitä, missä eri merkityksissä maatalousoikeuden itsenäisyydestä on mielekästä puhua ja millaisia perusteita tälle itsenäisyydelle on esitettävissä. Kirjoittaja on professori *Antonio Carrozza*.

3. Nykyaikaisen maatalousoikeuden synty ja itsenäisyys

a. Tarkastelun kohteena olevasta teoksesta käy mielenkiintoisella tavalla ilmi se, miten nuori oikeustieteen haara maatalousoikeus itse asiassa on ja miten sen synty ja kehitys — nimenomaan latinalaisissa maissa — on ollut sidoksissa viime vuosisadalla ja kuluvan vuosisadan alussa tapahtuneisiin yhteiskunnallistaloudellisiin muutoksiin. Nämä muutokset heijastuivat vähitellen oikeustieteeseen ja lainsäädäntöön ylipäätään. Sitä kautta ne vaikuttivat myös maatalouden sääntelyyn ja tämän sääntelyn tutkimiseen.

Maatalouteen, erityisesti maatalouskiinteistöihin, kytkeytyviä säännöksiä on esiintynyt jo muinaisaikoina. Näitä säännöksiä on myös käsitelty oikeustieteellisissä tutkielmissa näkökulmasta tai toisesta vuosisatojen kuluessa. Kuten professori *Zeledón Zeledón* artikkelissaan osoittaa,⁶ varsinaisesta maatalousoikeudesta nykyaikaisessa mielessä ei kuitenkaan varhaisempina aikoina voitu vielä puhua. Ne taloudelliset olot sekä yhteiskunnalliset ja juridiset aatevirtaukset, joiden vaikutuksesta nykyaikainen maatalousoikeudellinen näkökulma

⁶ *Ricardo Zeledón Zeledón*, *El origen del moderno derecho agrario* (Nykyaikaisen maatalousoikeuden alkuperä), mt. (av. 4) ss. 9–23.

asteittain muotoutui, kehittyivät näet vasta viime vuosisadalla ja kulu-
van vuosisadan alussa.

Maatalousoikeuden syntymisen taustalla vaikutti prof. Zeledón Zeledónin mukaan ainakin kolme toisiinsa kietoutunutta tekijää, jotka osin olivat toisilleen vastakkaisia. Ensinnäkin kysymys oli kapitalismin noususta uusine tuotantomuotoineen ja -filosofioineen. Kapitalismin vaikutuksesta oikeusjärjestyksen eräs painopiste siirtyi omistuksesta sopimuksiin, yrittämiseen. Tähän liittyen Code Napoléonin ja sen pohjalta säädettyjen muiden koodeksien ilmentämä siviilioikeuden yhtenäisyys murtui. Siviilioikeuden rinnalle kehittyi laaja erillinen yritys-
toiminnan sääntely. Tämä kaikki loi edellytykset näkökulman muuttu-
miseen myös maatalousmaan osalta. Staattinen käsitys, joka näki maalaiskiinteistöt lähinnä nautintahyödykkeinä, muuttui näkemykseksi, jonka mukaan nekin ovat tuotannonvälineitä. Syntyi käsite »maatalous-
yritys». Toisaalta kapitalismin aikaansaama sosiaalinen epäoikeu-
denmukaisuus johti vastareaktioon, joka ilmeni korkeimmalla tasolla eri maiden valtiosäännöissä. Niinpä omistuksen sosiaalinen funktio kirjat-
tiin mm. Meksikon perustuslakiin ja Weimarin valtiosääntöön. Tätä kautta nimenomaan maatalouteen heijastui sosiaalista väritystä ja paineita epäoikeudenmukaisten maanomistusolojen korjaamiseksi.⁷

Nämä tekijät — kapitalismin nousu, siitä johtunut yritysajattelu erillisine sääntelyineen sekä vastavaikutuksena kehittynyt omistuksen sosiaalisten funktioiden korostaminen — ovat siis Zeledón Zeledónin mukaan säädelleet maatalousoikeuden kehitystä eri maissa. Niiden merkitys ei kuitenkaan kaikkialla ole ollut yhtäläinen, koska eri maiden olot ovat poikenneet — ja poikkeavat edelleen — toisistaan. Nimen-
omaan Latinalaisessa Amerikassa on edelleen tarpeen, että maatalous-
oikeus toteuttaa käsitystä omistuksen sosiaalisista funktioista. Sikäläi-
sistä maanomistusoloista johtuu, että sääntelyn pääpaino on »maare-
formioikeudessa». Maissa, erityisesti Euroopassa, joissa omistussuh-
teet ovat terveemmällä pohjalla, maatalousoikeuden ensisijaisena koh-
teena on *tuotantotoiminta, maatalousyrittäjien kehittäminen*.⁸

b. Maatalousoikeuden itsenäisyydestä on latinalaisissa maissa keskusteltu vilkkaasti vuosikymmenten ajan. Kysymys oli vahvasti esillä jo 1920-luvulla, ja siitä vaihdettiin mielipiteitä erityisesti vastaperuste-
tun Rivista di diritto agrario -aikakauskirjan palstoilla. Aivan viime aikoinakin maatalousoikeuden itsenäisyydestä on säännöllisesti kirjoi-
tettu Etelä-Euroopassa ja Latinalaisessa Amerikassa.

⁷ *ibidem*, ss. 15–21.

⁸ *ibidem*, ss. 22–23.

Professori *Carrozzan* mukaan maatalousoikeuden »autonomian ongelma» — kuten latinalaisissa maissa tavataan sanoa — on nähtävissä kolmella eri tasolla. Periaatteessa, vaikkakaan ei aina käytännössä, voidaan erottaa toisistaan opetuksellinen, lainsäädännöllinen ja tieteellinen autonomia. Hän tarkasteleekin artikkelissaan niistä kutakin erikseen.⁹

Kuten edellä on jo käynyt ilmi, maatalousoikeuden opetuksellinen itsenäisyys on pitkälti saavutettu. Monissa maissa alaa opetetaan erillisenä kokonaisuutena joko oikeustieteellisissä tai maatalous-metsätieteellisissä tiedekunnissa. Niin ikään on perustettu itsenäisiä oppilaitoksia, jotka keskittyvät nimenomaan maatalousoikeuden opettamiseen. Tällä tavoin on voitu turvata se, että maatalousyrityksen toimintaan vaikuttavat säännökset opetetaan yhtenä kokonaisuutena, jolloin sääntelyssä havaittavat epäjohtonmukaisuudet ja puutteet käyvät selkeästi esille.

Maatalousoikeuden »lainsäädännöllisen autonomian» osalta on tilanne osin toinen. Siitä käytyä keskustelua on pohjoismaalaisen vaikea ymmärtää ilman Keski- ja Etelä-Euroopan roomanis-germaanisten maiden kodifikaatioperinteiden tuntemusta. Näissä maissa itsenäisen oikeudenalan eräänä perustunnusmerkistönä on 1800-luvun suurista kodifikaatioista alkaen pidetty sitä, että sen piiriin kuuluvat säännökset on koottu yhteen mahdollisimman järkipäiseksi järjestelmäksi yhteisen säädöksen, laajan koodeksin muodostamissa puitteissa.¹⁰

Ihme ei siten olekaan, että eri puolilla latinalaista maailmaa, mm. Italiassa, on vaadittu yhtenäisen maatalouskoodeksin säätämistä.¹¹ Ranskassa tällainen koodeksi (*Code rural*) onkin voimassa. Saadut kokemukset eivät kuitenkaan ole olleet erityisen rohkaisevia nimenomaan sen vuoksi, että suuri osa maatalousoikeutta on luonteeltaan erittäin nopeasti muuttuvaa lainsäädäntöä. Prof. *Carrozzan* mukaan kokemus osoittaaakin, että kiinteä lainsäädännöllinen kokonaisuus voidaan saada aikaan rationaalisesti suunnitelluilla erillislaeilla täysin koodekseista riippumatta. Hänen mielestään ei ole tarpeen, että maataloutta koskevat säännökset koottaisiin yhtenäiseksi säädökseksi.¹²

⁹ *Antonio Carrozza*, *La autonomía del derecho agrario* (Maatalousoikeuden autonomia), mt. (av. 4) ss. 35–46.

¹⁰ Ks. lähemmin *René David*, *Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät*, 8. painos (toim. *Camille Jauffret-Spinosi*), Suomen lakimiesliiton kirjasarja No 75, Helsinki 1982, kappalenumerot 47–50 ja 83–84.

¹¹ Tällaista keskustelua on latinalaisten maiden ulkopuolella käyty mm. Puolassa 1970-luvulla. Ks. *Andrzej Stelmachowski-Bohdan Zdziennicki*, *Prawo rolne* (Maatalousoikeus), Państwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa 1980 s. 16.

¹² Mt. (av. 4 ja 9) ss. 38–39.

Tieteellinen autonomia, maatalousoikeuden itsenäisyyden kolmas taso, on käydyssä keskustelussa osoittautunut erityisen visaiseksi ja monimutkaiseksi ongelmaksi. Varsinkin vuosisadan alkupuolella erillisen maatalousoikeuden innokkaimmat kannattajat vaativat tälle oikeudenalalle lähes täydellistä tieteellistä itsenäisyyttä, mm. erillisiä metodeja ja yleisiä periaatteita. Prof. Carrozza toteaa, että tämä vaatimus ei ole realistinen: maatalousoikeus on läheisesti sidoksissa esim. siviilioikeuteen, kauppaoikeuteen ja työoikeuteen, mikä ilmenee myös tutkimuksen tasolla. Kuitenkin maatalousoikeuden autonomian ajatus on – Carrozza arvioi – myös tutkimuksen osalta mielekäs, jos tämä vaatimus ymmärretään vain suhteellisena. On näet olemassa lukuisia *oikeusinstituutioita, jotka ovat nimenomaan maataloudelle ominaisia, ja nämä instituutiot ovat systematisoitavissa perinnäisistä oikeusalajaotteluista riippumatta* – kuten ajatteli aikoinaan jo *Giangastone Bolla*. Hän katsoi, että »maatalouteen liittyvästä normikompleksista voidaan muodostaa synteesi, ja tämä synteesi on omaleimainen ja orgaaninen.» Carrozzan mukaan juuri »homogeenisten oikeusinstituutioiden kompleksi» muodostaakin riittävän perusteen sille, että maatalousoikeudellista tutkimusta voidaan luonnehtia »relatiivisesti autonomiseksi.» *Minäkään muun oikeustutkimuksen kohteena ei ole maatalouteen liittyvien oikeusinstituutioiden kokonaisuus.*¹³

4. Päätelmiä

Erillisen maatalousoikeuden kehittyminen periaatteellisuontoisen mielipiteenvaihdon tuloksena on eräs esimerkki siitä antoisasta juridisesta tutkimuksesta ja keskustelusta, jota latinalaisissa maissa on kuluvalle vuosisadalle käyty ja edelleen käydään.¹⁴ Tämä keskustelu on vain valitettavasti jäänyt Pohjoismaissa pitkälti tuntemattomaksi, kun oikeustieteemme siteet Etelä-Eurooppaan – kulttuurimme juuriin – ovat heikentyneet viimeaikaisten tutkimuskontaktien painotuttua perinnäisen Saksan ohessa lähinnä Englantiin ja Pohjois-Amerikkaan.

Suomalaisesta näkökulmasta esitellyllä maatalousoikeudellisella keskustelulla näyttäisi olevan mielenkiintoa kahdellakin tasolla. Oikeusteoreetikkojen kannalta maatalousoikeuden kohteen ja autonomian

¹³ Mt. (av. 4 ja 9) ss. 38–39 ja 42–45.

¹⁴ Mainittakoon vain Italiassa »vaihtoehtoisesta lainkäytöstä» virinnyt keskustelu, joka ilman *Lars D. Erikssonin* myötävaikutusta tuskin olisi tullut suomalaisten tietoisuuteen. Ks. *Eriksson*, *Magistratura democratica och den italienska juristoppositionen*, *Oikeus* 1/1977 ss. 37–43.

analysoinnilla lienee arvoa eräänä *esimerkkinä* siitä, millä edellytyksillä oikeusjärjestyksestä voidaan »lohkaista» tietty osa omaksi kokonaisuudekseen.¹⁵ Mitä uuden oikeudenalan muotoutuminen viime kädessä merkitsee? Tältä kannalta maatalousoikeudella lienee erityistä kiinnostavuutta nimenomaan sen vuoksi, että lohkaistaminen ei tapahdu perinnäisten kategorioiden puitteissa, vaan ongelmakeskeisesti, jolloin uusi kokonaisuus käsittää huomattavassa määrin sellaista normiainesta, joka klassisen jaottelun puitteissa kuuluu hyvinkin erilaisten oikeusalojen piiriin. Maatalousoikeudelle on mm. erityisen leimallista se, että siihen sisältyy tasapuolisesti niin yksityis- kuin julkisoikeudellista normiainesta.

Ensisijaisesti edellä kuvattu keskustelu lienee kuitenkin aiheellista nähdä praktisemmasta näkökulmasta, maataloutta koskevien normien säätämisen, tutkimisen ja opettamisen kannalta. Näin sen vuoksi, että Suomessa ei itsenäistä maatalousoikeutta ole toistaiseksi kehittynyt. Oikeustieteellisissä tiedekunnissa maatalouteen liittyviä lakeja ja asetuksia opetetaan – jos soveltamisalaltaan yleisluontoiset säännöstit, mm. osuuskuntalaki, jätetään sivuun – maa- ja vesioikeuden yhteydessä tämän oikeudenalan piiriin kuuluvina »liitännäissäännöstinä».¹⁶ Ei edes maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa anneta nimenomaista maatalousoikeuden opetusta, vaan sielläkin oppiaineena on maa- ja vesioikeus.¹⁷ Maatalousoikeuteen erikoistuneita tutkimusyksiköjä ei maassamme myöskään ole. Siten on ymmärrettävää, ettei Suomessa ole laadittu alan oppi- ja käsikirjoja.¹⁸ Oireellista on, että

¹⁵ Toisen hyvän esimerkin uuden oikeudenalan muotoutumisen ongelmista tarjoaa vaikkapa sosiaalioikeus.

¹⁶ *Veikko O. Hyvönen*, Kiinteistöjärjestelmä ja kiinteistönmuodostamisoikeus, Espoo 1982 s. 37. – Vuosisadan alussa maatalouteen liittyvät normit kuuluivat Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa yhtenä osana »talousoikeus»-nimiseen kokonaisuuteen. Sen jälkeen, kun tämä kokonaisuus vuonna 1927 jaettiin kahtia, kyseiset normit on luettu maa- ja vesioikeuden piiriin. Ks. lähemmin *Hyvönen*, *ibidem*, ss. 35–37. Mainittakoon, että varsinaista talousoikeuden systeemiä ei oikeusjärjestyksessämme ollut olemassa. Ks. *Kyösti Haataja*, Talousoikeus oppiaineena Suomessa, LM 1941 s. 682.

¹⁷ Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan uusimman (1984–1985) opinto-oppaan mukaan tiedekunnan eräänä opetuskohteena esiintyy maa- ja vesioikeus, joka mm. kytkeytyy lisäkohtana maanviljelystalouden opintokokonaisuuteen »C» (s. 195). Saman lähteen mukaan maa- ja vesioikeuden sisältö koostuu kiinteistönmuodostamisoikeudesta, kaavoitus- ja rakentamisoikeudesta, vesioikeudesta, ympäristöoikeudesta sekä »muista maa- ja vesioikeuden osista» (ss. 51). Maatalousoikeutta ei siis nimenomaisesti mainita. Varsinaiset maatalousoikeudelliset normit tulevat sanotussa opinto-oppaassa esille ainoastaan »maatalouspolitiikan perusteet»-nimisen opintokokonaisuuden yhteydessä. Eräänä tämän kokonaisuuden kohtana mainitaan »maataloutta koskevia lakeja ja asetuksia osoituksen mukaan» (s. 214). On selvää, että tyhjentävästi näitä säännöstitä ei silloinkaan voida käsitellä.

¹⁸ Lainopin oppikirja (*A. Kantonen*, Lainoppi metsä- ja maatalousoikeudellisia

meillä yleensä puhutaan maatalouslainsäädännöstä, ei maatalousoikeudesta.¹⁹

Tätä taustaa vasten esiteltyt ulkomaiset puheenvuorot tarjoavat tärkeitä virikkeitä. Ensinnäkin professori *Zeledón Zeledónin* yleisluontoisesta tarkastelusta kävi ilmi, että maatalousoikeus painottuu maa- ja metsäoikeuden suuntaan lähinnä niissä maissa, joiden maanomistusoloissa on paljon korjattavaa. Sitä vastoin sellaisissa valtioissa, joissa maareformit ja asutus eivät enää ole ajankohtaisia, maatalousoikeuden painopistealue on siirtynyt tuotantotoiminnan ja maatalousyritysten tarkasteluun.

Äsken esitetty osoittaa kuitenkin, että Suomessa maatalousoikeutta edelleen lähestytään ensisijaisesti maa- ja esineoikeudellisesta näkökulmasta. Maa- ja esineoikeudelliset ongelmat ovat luonnollisesti siinänsä tärkeitä,²⁰ ja tällä rintamalla viime vuosina tehty tutkimus- ja opetustyö ansaitsee täyden tunnustuksen. Kun toisaalta sotien jälkeinen asutustoiminta on nyt jo sivuutettu vaihe, voitaneen silti perustellusti esittää käsitys, jonka mukaan myös suomalaisen maatalousoikeuden painopiste tulisi muiden kehittyneiden maiden tapaan siirtää maatalousyritysten toimintaan ja tämän toiminnan säilymisen edellytyksiin. Tällöin tutkimuksen ja opetuksen kohteena olisi ensisijaisesti sääntely, joka koskee *itse tuotantotapahtumaa ja sen seurannaisilmiötä* (tuotteiden markkinointi jne) sekä *maatalousyrityksen elinkelpoisuuden turvaamista* eri tilanteissa (sukupolvenvaihdos, velkaantuminen koneistamisen yhteydessä jne).

Keski- ja Etelä-Euroopassa näitä seikkoja painottava näkökulma onkin turvattu – kuten professori *Antonio Carrozzan* esityksestä voitiin todeta – kehittämällä eri tasoilla maatalousoikeuden »autonomiia». Lainsäädännön tasolla aiemmista koodeksivaatimuksista on tosin nyttemmin epärealistisina luovuttu, mutta samalla on voimakkaasti korostettu maatalouslainsäädännön systemaattisen, kokonaisvaltaisen kehittämisen tarvetta. Tämä sopii hyvin suomalaisen oikeusjärjestelmän kokonaiskuvaan, jossa kodifiointiajatus on vieras mutta jossa lainvalmistelun systemaattisuudessa on vielä paljon parantamisen varaa,

oppilaitoksia varten, 2. uudistettu painos, Kirjayhtymä, Helsinki 1969), jota aiemmin käytettiin maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan opetuksessa, ei ole maatalousoikeuden yleisesitys, vaikka sellainen vaikutelma otsikon perusteella saattaakin syntyä. Tämä oppikirja esittelee Suomen oikeusjärjestystä lukuisilta eri oikeuden aloilta (mm. perhe- ja perintöoikeus, työoikeus, velvoiteoikeus jne.). Esityksen piiriin tosin kuuluu myös maatalouteen läheisesti liittyviä oikeudenaloja, mutta ainoastaan niiltä osin kuin kysymys on varsinaisesta maa- ja vesioikeudesta.

¹⁹ Ks. esim. *Bibliographia juridica fennica*, koeluettelo 2/1984 s. 32.

²⁰ Viitattakoon vain lakiin oikeudesta hankkia maa- ja metsätalousmaata (26. 5. 1978/391). Sen sisällöstä ks. *Erkki J. Hollo*, Erityinen kiinteistöoikeus. Pakkotoimi- ja lunastusoikeudet, Suomen lakimiesliiton kirjasarja No 60, Helsinki 1984 s. 51 ss.

nimenomaan nopeasti uusiutuvien maatalouslakien osalta. Toisaalta maatalousoikeuden tutkimuksellinen ja opetuksellinen autonomia on ulkomailla edelleen kehittynyt, ja sille esitetyt perustelut pätevät myös Suomessa.

Tutkimuksellisen itsenäisyyden pitävin perustelu lienee – kun asiaa arvioi latinalaisissa maissa käydyn keskustelun pohjalta – se, että mikään muu oikeustutkimuksen haara ei tarkastele maatalouteen liittyviä oikeusinstituutioita kokonaisuutena, nimenomaan maatalousyrittäjien ja sen toiminnan näkökulmasta. Muitakin perusteluja on tosin haluttu löytää. Osin juuri tässä tarkoituksessa on pyritty kehittämään maatalousoikeuden teoriaa, yleisiä oppeja ja yleisiä periaatteita, joihin toistaiseksi nämä pyrkimykset eivät ole johtaneet tuloksiin, jotka olisi voitu yleisesti hyväksyä. Mahdollista on, että vastaisuudessa tässä onnistutaan nykyistä paremmin. Yleisen teorian kehittäminen ei kuitenkaan ole edellytys sille, että maatalousoikeus ansaitsee (relatiivisesti) itsenäisen tutkimuksen. Maatalouteen liittyvien oikeusinstituutioiden kokonaisvaltaisen tutkimusotteen turvaaminen on – kuten Antonio Carrozza on todennut – jo riittävä syy sinänsä. Tämän osoittavat käytännössä ne lukuisat erilliset instituutit, joissa maatalousoikeudellista tutkimusta ulkomailla harjoitetaan, ja erilliset aikakauskirjat, joissa alan tutkimustuloksia julkaistaan.

Kysymys opetuksellisesta itsenäisyydestä liittyy läheisesti tutkimukselliseen itsenäisyyteen: ne ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Siksi on täysin luonnollista, että niissä maissa, joissa maatalousoikeudellinen tutkimustoiminta on voimakasta, myös alan opetus on hyvin turvattu. Tämä näkyy, paitsi tiedekuntien opetusohjelmista, myös oppikirjoista. Keski- ja Etelä-Euroopassa sekä Latinalaisessa Amerikassa on kussakin maassa yleensä useampiakin kilpailevia maatalousoikeuden yleisesityksiä, joista asiasta kiinnostunut voi saada kokonaiskuvan aihepiiristä. Tällaisten yleisesitysten arvoa tuskin voidaan kiistää.

On siis olemassa hyvät perusteet sille, että erityinen maatalousoikeudellinen tutkimus ja opetus viriäisi myös Suomessa. Syyt siihen, miksi näin ei ole käynyt, ovat varmasti moninaiset. Ainakin osittain lienee merkitystä ollut mm. suomalaisen yhteiskunnan nopealla urbanisoitumisella viimeksi kuluneina vuosikymmeninä. Valokeilassa ovat näissä oloissa olleet ensisijaisesti muut elinkeinot kuin maatalous ja muu kuin agraarinen maankäyttö. Viime vuosina on kuitenkin ollut havaittavissa yleisluontoisen vastareaktion kehittyminen. Maatalouselinkeinojen arvostus näyttää olevan uudelleen kohoamassa ns. pehmeiden arvojen myötä: maatalous-metsätieteelliseen tiedekuntaan pyrkivät

Maatalousoikeus tutkimus- ja opetuskohteena

nykyisin myös kaupunkilaisnuoret. Tämän muutoksen huomioon ottaen ei liene mahdotonta, että vastaisuudessa myös meillä kehittyy maatalousoikeus sanan varsinaisessa mielessä.